

การศึกษารูปแบบการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา  
และวัฒนธรรม ที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียน  
โดยใช้เทคนิคเดลฟาย

A Study on Social studies, religion and culture Subject  
Groups Teaching Model Encasings learners s Emotional  
Intelligence through Delphi Technique

สายัณฑ์ สิทธิโชค<sup>1</sup>

**บทคัดย่อ**

บทความวิจัยนี้เป็นการนำเสนอผลการศึกษารูปแบบการสอนสังคมศึกษาที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียน ประกอบด้วยขั้นตอนการสอน ระบบสังคม หลักการตอบสนองต่อผู้เรียน และระบบสนับสนุนการเรียนการสอนตามที่เสนอของผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย กลุ่มผู้เชี่ยวชาญในการวิจัยมีทั้งหมด 24 คน ได้แก่ กลุ่มครุศศ. 3 และศศ. 4 จำนวน 18 คน กลุ่มอาจารย์ผู้สอนด้านหลักสูตรและการสอนสังคมศึกษาระดับอุดมศึกษาจำนวน 3 คน และกลุ่มของเชี่ยวชาญด้านความฉลาดทางอารมณ์ จำนวน 3 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามชนิดปลายเปิดในรอบที่ 1 และแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับในรอบที่ 2 และรอบที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลรอบที่ 1 ใช้การวิเคราะห์ เนื้อหา ส่วนรอบที่ 2 และรอบที่ 3 วิเคราะห์หาฉันทามติของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ใช้การคำนวณค่ามัธยฐาน ค่าสัมบูรณ์ระหว่างฐานนิยมกับ มัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไวท์

ผลการวิจัยพบว่า ลำดับขั้นการสอนสังคมศึกษาที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนอาศัยการนำเอาการสอนตามแนวคอนสตรัคติวิซึ่ม มากำหนดเป็นลำดับการสอน ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนใหญ่และแยกได้เป็น 9 ขั้นตอนย่อย คือ 1) ขั้นเตรียมประกอบด้วย ขั้นตอนย่อย คือ ขั้นระบุปัญหา ขั้นรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา และขั้นแสดงสมมุติฐาน

<sup>1</sup>อาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมศึกษา สาขาวิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

2) ชั้นกิจกรรมการเรียนการสอน ประกอบด้วย ขั้นตอนย่อย คือ ขั้นตอนออกแบบการทดลอง ขั้นตอนปฏิบัติการทดลอง และขั้นบันทึกผลการทดลอง 3) ชั้นสรุป ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย คือ ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล ชั้นสรุปผลการทดลอง และขั้นประเมินผล ในแต่ละขั้นตอนการสอน ควรใช้กิจกรรมกลุ่มให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยครูกระตุ้นให้เกิดการอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือโต้แย้งด้วยเหตุผลและภาษาที่สุภาพ ให้ผู้เรียนมีการวางแผนเรียนร่วมกัน ทำงานเป็นทีมโดยกำหนดบทบาททุกคนโดยเสมอภาค รวมทั้งการกระตุ้นให้ผู้เรียนร่วมมือกันช่วยเหลือระหว่างเรียน กิจกรรมการเรียนลักษณะนี้จะเป็นการฝึกฝนให้ผู้เรียนมีความฉลาดทางอารมณ์ คือ การตระหนักรู้ในอารมณ์ความรู้สึกหรือความสามารถของตนเอง การควบคุมตนเองให้มีอารมณ์มั่นคงและมีเหตุผล การสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง มีความอดทนต่อการรอคอย และมีความเพียรพยายามที่จะทำสิ่งใด ๆ ให้สำเร็จ รวมไปถึงการเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึก หรือความต้องการของผู้อื่น และการมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

ระบบสังคม (Social System) ที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนในการสอนควรกำหนดบทบาทของครูและผู้เรียนให้ชัดเจน โดยบทบาทครูแบ่งได้เป็น 5 บทบาท คือ 1) ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ 2) ผู้ช่วยเหลือให้คำแนะนำ 3) ผู้สนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ 4) ผู้ทำกิจกรรม และ 5) ผู้กำกับติดตามการเรียนรู้ หลักการตอบสนอง ที่ส่งเสริมความสามารถทางอารมณ์ของผู้เรียน ครูควรมีการตอบสนองต่อผู้เรียนทางบวกและควรหลีกเลี่ยงการตอบสนองทางลบ ส่วนระบบสนับสนุน ที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ ของผู้เรียน มี 4 ระยย่อย คือ 1) การใช้สื่ออุปกรณ์ 2) แหล่งข้อมูลการเรียนรู้ 3) ระบบการวัดประเมินผล และ 4) การจัดสภาพที่เอื้อต่อการส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียน

## Abstract

The purpose of this research was to study on syntax, social system, principle of reaction, and support system in Social studies Teaching Model Enhancing Learners' Emotional Intelligence Though Delphi who recognized by the Office of opinion in this study consisted

of 24 experts, 18 model teachers in Social studies who recognize by the Office of Education Commission, 3 university lecturers in curriculum and instruction on Social studies and 3 experts in Emotional Intelligence. The research instruments were open-end questionnaire in round 1, end rating scale in round 2 and 3. Data analyzed to get consensus by using Median, absolute of Mode, Median, and inter quartile Range.

The major finding were as follows : syntax of the Social studies teaching model enhancing learners emotional intelligence had 3 steps (9 sub-steps) : 1 ) pre lab discussion ( to identify the problem. To collect the data gathering for verity of problem, and to set hypothesis ). 2) Experimental period ( to design experiment, to do experiment, and to record result of experiment). 3) Post lap discussion to analyses data , to make conclusion, to evaluate of experiment ). At each stage of teaching , a group activity should be used so that learners will have interactions among themselves. That is , the teacher stimulates learners to discuss, exchange ideas or argue by using polite verbal expressions: has learners cooperatively make plans for learning together. work together as a learn by equally assigning the role of each student: and the teacher urges learners to cooperate with one another while learning. The learning activity in this manner will train learners to possess emotion intelligence (EI) EI comprises realization of emotions, feelings or abilities of one's own: self-control as to possess emotional firmness and reasonableness: creation of motivations for oneself: possessing patience to waiting : and possessing perseverance to accomplish anything. EI also include understanding of emotions, feelings or needs of other people : and having positive relationships with one another.

The teacher's roles in social system of the Social studies teaching model enhancing learners' emotional intelligence were facilitators, advisors, learning supporters, co-learner, and learning monitors. The principle of reaction enhancing learners' emotional intelligence were to motivate in positive and not reflect by punishment. The support system of the Social studies teaching model had 4 subsystem : 1) learning materials, 2) learning sources, 3) measurement and evaluation, and 4) classroom environments.

### คำสำคัญ

1. รูปแบบการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

รูปแบบ หมายถึง คำโครงแบบฉบับ หรือคำโครงแบบแผนตัวอย่างได้ความหมายจากพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งให้ความหมายของคำว่า รูป หมายความว่า ของที่ปรากฏแก่ตา คำโครงแบบ และ แบบ หมายความว่า ฉบับ แผนตัวอย่าง

การเรียน หมายถึง กระบวนการที่นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่ได้รับ

การสอน หมายถึง การจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้นักเรียนเพื่อที่จะให้เกิดการเรียนรู้หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในด้านที่ดีขึ้น

รูปแบบการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม หมายถึง การดำเนินกิจกรรมต่างๆ เป็นขั้นตอนโดยครูและนักเรียนมีส่วนร่วมกัน เพื่อให้เกิดผลที่ต้องการคือ นักเรียนได้ความรู้หลังจากทำกิจกรรมซึ่งกิจกรรมดังกล่าวเกิดขึ้นจากความเข้าใจในตัวนักเรียน เข้าใจในเทคนิคการสอนและการใช้สื่อการสอนการจูงใจและการเสริมแรง การวัดและประเมินผลการเรียนการสอนรวมทั้งการใช้บุคลิกและท่าทีของครูอันเป็นผลทำให้เกิดกิจกรรมนั้นมีส่วนส่งเสริมการเรียนการสอนเสริมสร้างทักษะประสบการณ์ และเจตคติที่ดีให้เกิดขึ้นแก่นักเรียน

2. การสอนตามแนวคิดคอนสตรัคติวิซึ่ม หมายถึง การสอนที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียน ผู้เรียนสร้างความรู้จากการศึกษาสภาพแวดล้อม ความสัมพันธ์จากสิ่งที่พบเห็นรวมกับความรู้ ความเข้าใจที่มีอยู่เดิม เพื่อประโยชน์ในการหาความรู้ใหม่

การสอนตามแนวคิดคอนสตรัคติวิซึ่ม มีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

2.1 ขั้นเตรียม เป็นขั้นการสร้างกำลังใจ สร้างความพร้อมที่จะเรียน โดยการจับสลากแล้วให้เลือกประธาน เลขานุการและผู้รายงานและดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนตามขั้นตอนดังนี้

2.1.1 การระบุปัญหา

2.1.2 การรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหา

2.1.3 การตั้งสมมติฐาน

2.2 ขั้นกิจกรรมการเรียนการสอน ประกอบด้วย

2.2.1 การออกแบบการทดลอง (การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน)

2.2.2 ปฏิบัติการทดลอง (ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน)

2.2.3 การบันทึกผลการทดลอง ( บันทึกผลการเรียนการสอน )

2.3 ขั้นสรุป ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายเพื่อหาข้อสรุปที่แท้จริง เพื่อช่วยกันหาวิธีการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล โดยดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนให้ขั้นสรุปตามขั้นตอนดังนี้

2.3.1 การวิเคราะห์ข้อมูล

2.3.2 การสรุปผลการเรียน

2.3.3 การประเมินผล

3. ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) เป็น ความสามารถในการตระหนักรู้ถึงความรู้สึก ความคิดและอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น รู้จักควบคุมโดยการบริหารจัดการกับอารมณ์ตนเองเพื่อให้เห็นแสดงพฤติกรรมอย่างเหมาะสมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ตลอดจนสร้างแรงจูงใจให้ตนเองเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมาย

4. เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) เป็นวิธีการวิจัยที่เป็นกระบวนการรวบรวมความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในเรื่องรูปแบบการสอนสังคมศึกษาที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือวิจัย ดำเนินการรวบรวมข้อมูล 3 รอบ

โดยรอบแรกให้แบบสอบถามปลายเปิด รอบที่ 2, 3 ใช้แบบสอบถามปลายปิดชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ ซึ่งผลที่ได้เป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบการสอนสังคมศึกษาที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนตามกรอบการวิจัยที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้น

## ความสำคัญของปัญหาการวิจัย

ปัจจุบันระบบเทคโนโลยีต่าง ๆ ได้เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อการสภาพสังคมและการดำเนินชีวิตของคนอย่างมาก การเตรียมคนให้พร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงจึงต้องอาศัยการจัดการศึกษาที่มีความหลากหลายและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ความหลากหลายทั้งระบบการจัดและหลากหลายในวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน โดยยึดผู้เรียนสำคัญที่สุด

ระบบการศึกษาในปัจจุบันมุ่งเน้นแต่การพัฒนาทางด้านสติปัญญาเป็นสำคัญ จึงเป็นเหตุผลส่วนหนึ่งที่ทำให้การศึกษามีความล้าสมัย ความล้าสมัยของการศึกษาดังกล่าวเกิดขึ้นเนื่องจากหลักสูตรให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านจิตใจ อารมณ์ สังคมน้อยเกินไป สถาบันทางการศึกษาส่วนใหญ่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความเป็นเลิศทางวิชาการเพื่อสามารถสอบแข่งขันเข้าเรียนในระดับสูงและการมีงานทำในอนาคต จนละเลยการพัฒนาด้านจิตใจ อารมณ์ และสังคม ทำให้เกิดปัญหาคือไม่สามารถปลูกฝังจิตใจที่ดีให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังจะเห็นได้จากปัญหาความขัดแย้ง การยกพวกตีกันในหมู่ผู้เรียน การไม่สามารถควบคุมตนเองได้ รวมทั้งไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นในสังคมได้ จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้คิดที่จะจัดทำงานวิจัยชิ้นนี้ขึ้นมาเพื่อสำรวจวิธีการสอนต่าง ๆ ที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ โดยใช้เทคนิคเดลฟาย ทั้งนี้เพื่อนำผลวิจัยไปเผยแพร่และทำให้ครูอาจารย์ทุกสังกัดจะได้นำผลงานวิจัยไปประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาเยาวชนของชาติสืบไป

## วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษารูปแบบการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียน ประกอบด้วย ขั้นตอนการสอน ระบบสังคม หลักการตอบสนองต่อผู้เรียน และระบบสนับสนุนอื่น ๆ ตามทัศนะของผู้เชี่ยวชาญโดยใช้เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย

## สมมติฐานการวิจัย

ผลการวิจัยที่ได้จะนำไปเผยแพร่แก่ครูและคณาจารย์ทุกสังกัดเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีความฉลาดทางอารมณ์เพิ่มมากขึ้น และเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ปัญหาสังคมต่าง ๆ ที่ต้นเหตุมาจากเยาวชนของชาติ

## วิธีดำเนินการวิจัย

### แหล่งข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษารูปแบบการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียน ตามทัศนะของผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และด้านความฉลาดทางอารมณ์ โดยใช้การวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย ซึ่งมีขั้นตอนและรายละเอียดดังนี้

### กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มที่ 1 ครูคศ. 3 และคศ. 4 สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

กลุ่มที่ 2 อาจารย์ผู้สอนด้านหลักสูตรและการสอนสังคมศึกษา ระดับอุดมศึกษา

กลุ่มที่ 3 ผู้เชี่ยวชาญด้านความฉลาดทางอารมณ์

### เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลโดยใช้เทคนิคเดลฟายจะมีการเก็บรวบรวมเครื่องมือ 3 รอบด้วยกัน แต่ละรอบมีการใช้เครื่องมือดังนี้

รอบที่ 1 แบบสอบถามปลายเปิด

รอบที่ 2 แบบสอบถามปลายปิดชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ

รอบที่ 3 แบบสอบถามปลายปิดชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ

### วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สํารวจรายชื่อผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย และทำหนังสือขออนุญาตและขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมเครื่องมือ
2. เก็บรวบรวมเครื่องมือทั้งระบบไปรษณีย์ และติดตามผลด้วยตัวเอง
3. นำผลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ มาวิเคราะห์โดยใช้ค่าสถิติดังนี้
  - 3.1 ค่ามัธยฐาน
  - 3.2 ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์



## ผลการวิจัย

จากการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบการสอนสังคมศึกษาที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียน โดยใช้เทคนิคเดลฟายในครั้งนี้ ได้สาระและรูปแบบการสอนสังคมศึกษาที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ อันประกอบด้วย 1) ลำดับขั้นตอนการสอน 2) ระบบสังคม 3) หลักการตอบสนองของนักเรียน และ 4) ระบบสนับสนุนอื่นๆ ซึ่งมีรายละเอียดต่อไปนี้

### 1. ลำดับขั้นตอนของการสอน (Syntax) สังคมศึกษาที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียน

#### 1.1 ขั้นเตรียม ผลการวิจัยพบว่า

1) **ขั้นระบุปัญหา** ผู้เรียนร่วมกันอภิปรายเพื่อวิเคราะห์ และระบุที่ครูหรือผู้เรียนเตรียมขึ้นโดยใช้สื่อ สถานการณ์ใกล้ตัวที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง และกระตุ้นด้วยคำถามเพื่อให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอย่างมีเหตุผล ผู้เรียนบอกความรู้สึกตนเองเมื่อพบปัญหา และสามารถคาดเดาผลที่จะเกิดจากปัญหา สร้างบรรยากาศที่อบอุ่นเป็นกันเองเพื่อกระตุ้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รับฟังและคัดเลือกประเด็นปัญหาด้วยเหตุผลจนเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม

2) **ขั้นรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา** กระตุ้นให้ผู้เรียนอยากรู้อยากเห็น คิด สงสัย สนใจในการค้นคว้าหาข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา โดยให้ผู้เรียนร่วมกันอภิปรายซักถาม และวางแผนในการรวบรวมข้อมูล เลือกแหล่งข้อมูลอย่างเป็นระบบชัดเจน โดยแบ่งบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจนและเท่าเทียมกัน และให้ข้อเสนอแนะเพื่อให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจไม่ท้อแท้ในการรวบรวมข้อมูล

3) **ขั้นการตั้งสมมติฐาน** กระตุ้นให้ผู้เรียนร่วมกันอภิปราย และนำข้อมูลที่ได้มาคาดเดาคำตอบที่น่าจะเป็นไปได้ พร้อมทั้งประเมินความเป็นไปได้ของการศึกษาหรือการทดสอบสมมติฐาน ส่งเสริมให้ผู้เรียนโต้แย้งโดยใช้เหตุผล และภาษาที่สุภาพในการอภิปราย และรับฟัง



## ข้อเสนอแนะของผู้อื่น

ขั้นเตรียม สามารถส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียน ดังนี้  
การตระหนักรู้ในตนเอง ได้แก่ การที่ผู้เรียนบอกความรู้สึกของตนเอง เมื่อพบปัญหาทางสังคมศึกษาได้ ระบุความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับปัญหานั้น วางแผนงาน เพื่อค้นหาสาเหตุของปัญหานั้นอย่างเป็นระบบและชัดเจน ตลอดจนสามารถแสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับปัญหาอย่างมีเหตุผล คาดเดาผลที่จะเกิดจากปัญหาทางสังคมศึกษานั้นได้อย่างมั่นใจ และให้ความสนใจหรือตั้งใจในการรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาตั้งสมมติฐาน

การควบคุมตนเอง ได้แก่ การที่ผู้เรียนมีจิตใจหนักแน่นมั่นคง ไม่คล้อยตาม ความคิดเห็นของผู้อื่นโดยไร้เหตุผล ปรับอารมณ์ที่ไม่ดีขณะร่วมกันอภิปรายให้ดีขึ้นได้ ภายในเวลาอันสั้น กล่าวตัดสินใจในการระบุปัญหาและหาทางเลือกเพื่อทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ ใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นรับผิชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย ควบคุม อารมณ์ตนเองให้มั่นคงในขณะดำเนินการระบุปัญหา สาเหตุสมมติฐานและแนวทางแก้ไข รวมทั้งการแสดงออกอย่างเหมาะสม เช่น การแสดงความคิดเห็นหรือโต้แย้งอย่างมีเหตุผล ไม่แสดงอารมณ์โกรธหรือความฉุนเฉียวเมื่อเกิดการโต้แย้งขณะดำเนินการอภิปราย แสดงความคิดเห็นในเชิงบวกเมื่อครูยกสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นมาอภิปราย

การสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง ได้แก่ การที่ผู้เรียนพยายาม การมุ่งมั่น ในการระบุปัญหา สาเหตุ สมมติฐานและแนวทางแก้ไข มีความอยากรู้อยากเห็น อยากรู้อะไร อยากรู้คำตอบหรือรู้แน่ชัด ยึดมั่นใฝ่หาความรู้ ชะวนดำเนินการระบุปัญหาการรวบรวม ข้อมูล และการตั้งสมมติฐาน ตลอดจนการซักถามในประเด็นที่สงสัยหรือไม่ชัดเจน

การเข้าใจอารมณ์ผู้อื่น ได้แก่ การที่ผู้เรียนรับรู้และเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึก และความต้องการของผู้อื่นขณะร่วมกันดำเนินการอภิปราย ใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็น ของผู้อื่น หลีกเลี่ยงการกระทำที่จะกระทบความรู้สึกหรือทำให้ผู้อื่นไม่พอใจ และเป็นผู้ฟัง ที่ดีขณะเพื่อนแสดงความคิดเห็น

การมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น ได้แก่ การที่ผู้เรียนทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี พุดแสดงความคิดเห็นในการระบุหรือวิเคราะห์ปัญหาอย่างสุภาพ ชัดเจน เข้าใจง่าย เอาใจใส่ และมีส่วนร่วมกับกลุ่ม ตลอดจนอาสาช่วยเหลือหรือดูแลเพื่อน ๆ

## 1.2 ขั้นตอนกิจกรรมการเรียนรู้การสอน ผลการวิจัยพบว่า

1) **ขั้นออกแบบการปฏิบัติงาน** กระตุ้นให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญ และอยากปฏิบัติงานเพื่อพิสูจน์หรือค้นหาคำตอบ โดยให้ผู้เรียนร่วมกันออกแบบการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบและเข้าใจร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ สิ่งจำเป็น สถานที่และเวลาในการค้นคว้า และหรือปฏิบัติงาน เพื่อเป็นการสร้างพลังความพร้อมให้กลุ่ม

2) **ขั้นปฏิบัติงาน** ผู้เรียนลงมือปฏิบัติทดลองด้วยความรอบคอบ ระมัดระวังโดยคำนึงถึงความปลอดภัยเป็นสิ่งสำคัญ มีความเพียรพยายาม มุ่งมั่นในการปฏิบัติการปฏิบัติงาน อดทนแม้การปฏิบัติงานจะยุ่งยากและใช้เวลานานจนกว่าจะได้คำตอบ กระตุ้นให้ผู้เรียนรับผิดชอบในหน้าที่ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นให้ร่วมกันคิด และตัดสินใจในการแก้ปัญหาที่เหมาะสมที่สุด โดยคำนึงถึงเหตุผล ข้อดีข้อเสียและความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ย่อท้อต่อปัญหา เปิดโอกาสให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและดูและช่วยเหลือกัน

3) **ขั้นบันทึกผลการปฏิบัติงาน** ผู้เรียนทุกคนเสนอข้อมูลที่สังเกตได้ และบันทึกผลการปฏิบัติงานตามความเป็นจริงด้วยใจที่เป็นกลางไม่ลำเอียง อย่างละเอียด ถูกต้อง พร้อมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนยอมรับเมื่อผลการปฏิบัติงานล้มเหลวหรือไม่ตรงกับกลุ่มอื่น โดยให้ผู้เรียนพยายามค้นหาสาเหตุร่วมกันโดยไม่โทษคนใดคนหนึ่ง

**ขั้นกิจกรรมการเรียนรู้การสอน** สามารถส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ ดังนี้

การตระหนักรู้ในตนเอง ได้แก่ การที่ผู้เรียนตั้งใจและร่วมมือกับสมาชิกในกลุ่ม รู้ถึงความสามารถของตน รับผิดชอบหน้าที่ของตนเอง และปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ ตั้งใจ มีใจจดจ่อในขณะปฏิบัติงาน มั่นใจและยอมรับผลการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้น

การควบคุมตนเอง ได้แก่ การที่ผู้เรียนมั่นใจในความสามารถของตนเองในการปฏิบัติงานรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ ดำเนินการอย่างรอบคอบ ละเอียดถี่ถ้วนเสร็จตามเวลาที่กำหนด หลีกเลี่ยงการกระทำที่กระทบผู้อื่น ให้เกิดการขัดแย้งขณะปฏิบัติงานกลุ่ม สื่อสัत्यต่อข้อมูลตามความเป็นจริง ไม่นำผลงานของผู้อื่นมาแอบอ้างเป็นของตนเอง ยอมรับผลงานของตนเองและไม่กังวลแม้ผลงานของตนเองจะต่างจากผู้อื่น สะกดกลั่นความผิดหวังจากการปฏิบัติงานได้ สามารถยืดหยุ่นผ่อนคลายเป็นตนเองในขณะการดำเนินการปฏิบัติงาน ควบคุมอารมณ์ให้มั่นคงในขณะ

ดำเนินการปฏิบัติงาน ไม่แสดงอาการตื่นตระหนกต่อปัญหาที่เกิดขึ้นขณะดำเนินการปฏิบัติงาน ตลอดจนสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ และมีความมั่นใจที่จะแก้ปัญหาตนเองก่อนที่จะไปขอคำแนะนำจากผู้อื่น

การสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง ได้แก่ การที่ผู้เรียนเพียรพยายาม มุ่งมั่น ตั้งใจ ปฏิบัติงาน จนสำเร็จ กระตือรือร้นในการทำงานเพื่อหาคำตอบ เมื่อมีปัญหาลุปรรรค ในการดำเนินการปฏิบัติงาน ก็สามารถหาทางแก้ปัญหาหรืออุปสรรคนั้นได้ อดทนรอคอย ผลการปฏิบัติงาน หรือการแก้ปัญหา แม้จะยุ่งยากและใช้เวลานานจนกว่าจะได้คำตอบ ร่าเริง ยิ้มแย้มแจ่มใสไม่เครียดขณะดำเนินการปฏิบัติงาน ชื่นชอบสนุกสนานขณะทำงาน มุ่งมั่นในการค้นหาจุดบกพร่องและปฏิบัติงานใหม่เมื่อการปฏิบัติงานล้มเหลว

การเข้าใจอารมณ์ผู้อื่น ได้แก่ การที่ผู้เรียนเข้าใจและใส่ใจความรู้สึกของเพื่อน ในกลุ่มขณะดำเนินการปฏิบัติงาน มีความเห็นใจ และให้กำลังใจเพื่อนขณะปฏิบัติงาน เปิดโอกาสให้เพื่อนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามความสามารถ ยอมรับข้อบกพร่องของเพื่อนหากการปฏิบัติงานเกิดปัญหา คาดเดาความรู้สึกของเพื่อนที่มีต่อการปฏิบัติงานได้ และแสดงออกได้อย่างเหมาะสม ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นอย่างเต็มใจ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ในขณะที่ปฏิบัติงาน

การมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น ได้แก่ การที่ผู้เรียนทำงานร่วมกับเพื่อนๆ ได้อย่างมีความสุข เป็นกันเองกับเพื่อนในขณะที่ปฏิบัติงาน ช่วยเหลือให้ความร่วมมือในขณะที่ปฏิบัติงาน ด้วยความเต็มใจ มีส่วนร่วม ในการปฏิบัติกิจกรรม ปฏิบัติงานกลุ่มตามที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ในผลการปฏิบัติงานกับกลุ่มอื่นด้วยความจริงใจ

### 1.3 ขั้นสรุป ผลการวิจัยพบว่า

1) ขั้นวิเคราะห์ กระตุ้นให้ผู้เรียนทุกคนร่วมกันอภิปรายผลการปฏิบัติงาน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยใจที่เป็นกลาง พิจารณาข้อมูลอย่างละเอียดรอบคอบก่อนสรุปผลการปฏิบัติงาน ได้แย่งอย่างมีเหตุผลและใช้ภาษาที่สุภาพ ไม่ใช้อารมณ์ตัดสิน เมื่อความเห็นต่างจากผู้อื่น

2) ขั้นสรุปผลการปฏิบัติงาน กระตุ้นให้ผู้เรียนมั่นใจในการสรุปผลการปฏิบัติงานด้วยใจที่เป็นกลาง หนักแน่นมั่นคงไม่หวั่นไหว แม้ผลการปฏิบัติงานจะต่างจากกลุ่มอื่น ยอมรับสภาพความรู้สึกต่อผลการปฏิบัติงานและนำเสนอข้อมูลด้วยความจริง

3) **ขั้นประเมินผล** ผู้เรียนร่วมกันอภิปรายประเมินผลการทำงานปฏิบัติงานและข้อบกพร่องในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดความหวังในการปรับปรุงงานให้ดีขึ้นในครั้งต่อไป สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความรู้ วิชาทฤษฎีวิจารณ์ผลการปฏิบัติงานระหว่างกันและกัน หรือร่วมกับระดับชั้นอื่นๆ เช่น การจัดนิทรรศการ จัดป้ายนิเทศ เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักถึงคุณค่าของการยอมรับความคิดเห็น คำวิจารณ์ที่มีเหตุผล และส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักพูดถนอมน้ำใจผู้อื่น

**ขั้นสรุป** สามารถส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ ดังนี้

การตระหนักรู้ในตนเอง ได้แก่ การที่ผู้เรียนระบุปัญหาและวิธีพูดแสดงความคิดเห็นต่อผลการปฏิบัติงานอย่างมีเหตุผล ประเมินผลการปฏิบัติงานของตนเองได้ตามความเป็นจริง รู้และยอมรับสภาพความรู้สึกของตนเองที่มีต่อผลการปฏิบัติงาน ยอมรับผลการปฏิบัติงาน และข้อบกพร่องของตนเองในการปฏิบัติงาน

การควบคุมตนเอง ได้แก่ การที่ผู้เรียนพิจารณาข้อมูลอย่างละเอียดรอบคอบก่อนการสรุปผลการปฏิบัติงาน ซื่อสัตย์ในการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการปฏิบัติงาน และนำเสนอผลการปฏิบัติงานตามความเป็นจริง นำเสนอผลงานของกลุ่มด้วยความมั่นใจ ไม่คล้อยตามผู้อื่น ภูมิใจในผลงานของตนเอง รักษาสิทธิและอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม เมื่อถูกวิจารณ์ผลงาน ควบคุมความผิดหวังจากการปฏิบัติงาน แสดงออกได้อย่างเหมาะสม แสดงความคิดเห็นคัดค้านผู้อื่นด้วยเหตุผลเมื่อผลการปฏิบัติงานไม่ตรงกัน และยอมรับฟังคำอธิบาย ความคิดเห็นหรือคำวิจารณ์ที่มีเหตุผลของผู้อื่น

การสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง ได้แก่ การที่ผู้เรียนมีความมุ่งมั่นเพียรพยายามต่อการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการปฏิบัติงาน สนใจใฝ่รู้และพยายามหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อสร้างสรรค์ผลงานให้ดียิ่งขึ้น และคิดหาวิธีการแก้ปัญหาได้แตกต่างจากผู้อื่น

การเข้าใจอารมณ์ผู้อื่น ได้แก่ การที่ผู้เรียนเป็นผู้ฟังที่ดีขณะเพื่อนอภิปรายผลการปฏิบัติงาน ยอมรับความคิดเห็น ความรู้สึกและอารมณ์ของเพื่อน พูดเพื่อให้เพื่อนมีความรู้สึกที่ดีและสบายใจในผลการปฏิบัติงานและชื่นชมผู้อื่นเมื่อเขาประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงาน

การมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น ได้แก่ การที่ผู้เรียนพูดแสดงความคิดเห็นให้ผู้อื่นเข้าใจได้ง่ายชัดเจนในขณะอภิปรายผล เป็นที่ไว้วางใจของเพื่อน ถนอมน้ำใจเพื่อน หลีกเลี่ยง

การขัดแย้งภายในกลุ่มและแก้ไขความคิดเห็นที่ขัดแย้งระหว่างเพื่อนได้อย่างเหมาะสม ช่วยเหลือและให้กำลังใจเพื่อนๆ ในการสรุปและอภิปรายผลการปฏิบัติงาน ตลอดจนเอาใจใส่ทำงานกลุ่มที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ

## 2. ระบบสังคม (Social System) ที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียน

### 2.1 บทบาทของครู แบ่งออกได้เป็น 5 บทบาทคือ

1) บทบาทของครูในฐานะผู้อำนวยความสะดวก ที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียน ควรเป็นดังนี้

การแรงจูงใจในการเรียนโดยการจัดเตรียมเอกสาร สื่อ อุปกรณ์การเรียน และแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้เรียน กระตุ้นเตือนและควบคุมเวลาในการจัดกิจกรรม แต่ไม่เป็นการเร่งรัดหรือบอกคำตอบก่อน จัดสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้เรียน ปฏิบัติต่อผู้เรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน เอาใจใส่ ดูแลการดำเนินการทดลองและความปลอดภัยขณะทำการทดลอง

2) บทบาทของครูในฐานะผู้ช่วยเหลือให้คำแนะนำ ที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียน ควรเป็นดังนี้

รับฟังความคิดเห็นของผู้เรียนอย่างใส่ใจ ไม่แสดงอาการเบื่อหรือรำคาญ เข้าใจความรู้สึกและความต้องการของผู้เรียนและสนองตอบอย่างมีเหตุผล ให้กำลังใจ มีเมตตาเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อผู้เรียนอย่างเท่าเทียมกัน รับฟัง เข้าใจและให้คำแนะนำ หรือคำอธิบายที่มีเหตุผลต่อปัญหาของผู้เรียนทุกคน กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความหวังที่ดี สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเมื่อเจอปัญหาหรือข้อขัดข้อง ปลุกฝังหลักการประชาธิปไตย การใช้เหตุผลและการเคารพความคิดเห็นผู้อื่น ส่งเสริมให้นักเรียนกล้าคิดกล้าพูด ไม่สร้างภาวะตั้งเครียด แต่สร้างบรรยากาศที่มีความสุขที่ได้เรียนกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ให้คำแนะนำอธิบาย ตอบคำถามด้วยความเต็มใจด้วยภาษาที่สุภาพ ตลอดจนเป็นต้นแบบของผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์ให้นักเรียนเห็น

3) บทบาทของครูในฐานะผู้สนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ ที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียน ควรเป็นดังนี้

พูดโน้มน้าวด้วยเหตุผลให้นักเรียนเห็นความสำคัญของสิ่งที่ศึกษา ชื่นชมกับความสำเร็จของนักเรียนแม้เพียงเล็กน้อยซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จในขั้นต่อไป

ร่วมเสนอแนวคิด สนับสนุนความคิดหรือวิธีการของนักเรียนที่ดี มีเหตุผลหรือมีความชัดเจน แสดงความเข้าใจด้วยการหาจุดเด่นของเด็กแต่ละคนหรือจุดเด่นของแต่ละกลุ่มเพื่อการเสริมแรง ตักเตือนด้วยเหตุผลเมื่อนักเรียนทำผิดกฎกติกาที่ร่วมกันวางไว้ สร้างแรงจูงใจ ให้กำลังใจ ด้วยการพูดหรือแสดงออกอื่นๆ ยกย่องชมเชยแก่ทุกคนที่มีความมั่นใจในการนำเสนอผลงาน ไม่ว่าจะผลงานนั้นจะเป็นอย่างไร สร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง ยิ้มแย้มแจ่มใส และมีอารมณ์ขัน

#### **4) บทบาทของครูในฐานะผู้ร่วมทำกิจกรรม ที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนควรเป็นดังนี้**

ร่วมคิด ร่วมทำงาน ร่วมทำกิจกรรมไปพร้อมๆ กับผู้เรียน รับฟังและยอมรับความคิดเห็นของนักเรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีบทบาทมากที่สุด กระตุ้นให้ผู้เรียนทุกคนแสดงความสามารถออกมา กระตุ้นให้ผู้เรียนอยากรู้อยากคิดอยากศึกษาค้นคว้า ให้ความสนใจและสังเกตการปฏิบัติงานร่วมกับผู้เรียน ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างด้วยการแสดงความอดทน ไม่ย่อท้อ ร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็นและสรุปผลกับผู้เรียน แต่ไม่ครอบงำความคิดผู้เรียน เชื่อมประสานความคิดเห็นที่ขัดแย้งโดยใช้เหตุผลและไม่ลำเอียง

#### **5) บทบาทของครูในฐานะผู้กำกับติดตามที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนควรเป็นดังนี้**

ให้การวิพากษ์วิจารณ์ ให้คำแนะนำและแก้ไขข้อบกพร่องด้วยความเมตตา ซักถามความเข้าใจนักเรียนก่อนลงมือทำกิจกรรม สังเกตพฤติกรรมและภาวะทางอารมณ์ของผู้เรียน ติดตามตรวจสอบการทำงานและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนทุกขั้นตอนของการเรียน ช่วยดูแลไม่ให้เกิดการศึกษาก่อนนอกประเด็นหรือแนวทางที่ ควรจะเป็น ตรวจสอบการสรุปผลการปฏิบัติงานหรือการสรุปความคิดรวบยอดที่ถูกต้องชัดเจน และติดตามแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนเป็นรายบุคคลอย่างต่อเนื่อง

#### **2.1 บทบาทของผู้เรียนในการพัฒนาตนเองให้มีความฉลาดทางอารมณ์ควรเป็นดังนี้**

ร่วมมือกับกลุ่มในการทำกิจกรรมตลอดทุกขั้นตอนด้วยความตั้งใจ แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับอาสาหรือยอมรับปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่กลุ่มมอบหมายอย่างเต็มที่ เปิดโอกาสให้เพื่อนในกลุ่มแสดงออกอย่างเท่าเทียมกัน ศึกษาทำความเข้าใจขั้นตอนวิธีการที่จะดำเนินการร่วมกับเพื่อน แสดงความ



มีน้ำใจช่วยเหลือและเอาใจใส่ต่อเพื่อนๆ และคุณครูในขณะที่ทำกิจกรรม สังเกตและเอาใจใส่การปฏิบัติงานของกลุ่มและบันทึกผลอย่างละเอียด พยายามหาทางแก้ไขเมื่อเกิดความผิดพลาดในการปฏิบัติงาน ทักษะการที่จะนำผลการปฏิบัติงานไปใช้ประโยชน์ กระตุ้นให้เพื่อนเกิดความมุ่งมั่นที่จะค้นหาคำตอบโดยไม่ย่อท้อ ให้กำลังใจและสร้างแรงจูงใจให้เพื่อนไม่ทำลายความมั่นใจของเพื่อนด้วยสิ่งต่างๆ ซักถามเมื่อเกิดปัญหา ข้อสงสัยหรือไม่เข้าใจ และให้ความร่วมมือกับคุณครูในการร่วมกิจกรรมและการเก็บรักษาอุปกรณ์การเรียน

### 3. หลักการตอบสนอง (Principle of Reaction) ต่อผู้เรียน ที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียน

ครูควรมีหลักการตอบสนองต่อผู้เรียนทางบวก คือ การให้กำลังใจ มีการรับฟังที่ดีโดยใช้เวลาและอดทนต่อการรอคอยคำตอบ ยอมรับความคิดและเหตุผลของผู้เรียน ให้ความสำคัญและสนใจอย่างจริงจังต่อเรื่องที่ผู้เรียนสนใจ และมีเหตุผล เป็นต้นแบบที่ดีในการใช้ภาษาที่สุภาพ เป็นมิตร ยิ้มแย้มเป็นกันเองกับผู้เรียน รวมทั้งให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาตนเองของผู้เรียน และแสดงความอดทนที่จะรับฟังความคิดเห็นหรือดูการทำงานของผู้เรียน

การตอบสนองทางลบที่ควรหลีกเลี่ยง คือ ไม่ควบคุมชั้นเรียนเข้มงวดเกินไป ไม่จับผิดหรือดูต่ำผู้เรียน ไม่ปฏิเสธความคิดเห็นของผู้เรียนด้วยสีหน้าและท่าทางที่ไม่ยอมรับ นอกจากนี้ครูยังต้องรู้อารมณ์ตนเองโดยไม่แสดงอารมณ์โกรธหรือไม่พอใจออกมา หรือการไม่แสดงอารมณ์ใดๆ ทั้งสิ้น ท้อแท้หมดหวังเมื่อผู้เรียนไม่บรรลุสิ่งที่คาดหวังไว้

### 4. ระบบสนับสนุน (Support System) ที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียน

#### 4.1 ระบบการใช้สื่ออุปกรณ์ ควรเป็นดังนี้

การเลือกใช้สื่อที่กระตุ้นความร่วมมือให้ผู้เรียนในกลุ่มร่วมมือกันทำหรือช่วยเหลือกัน และกระตุ้นการแสดงออกของผู้เรียน เช่น สภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สะท้อนความรู้สึกเพื่อให้ผู้เรียนอยากแสดงความรู้สึก หรือความคิดเห็น เป็นต้น ใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ที่เป็นของจริง เชื่อมโยงกับชีวิตจริงของผู้เรียนที่ประสบอยู่ ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดหาหรือผลิตสื่อวัสดุอุปกรณ์ จัดสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยน ทipyมิม หรือใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ร่วมกัน และให้ผู้เรียนวางแผนร่วมกันในการใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์การเรียนที่ครูจัดให้



#### 4.2 แหล่งข้อมูลการเรียนรู้ ควรเป็นดังนี้

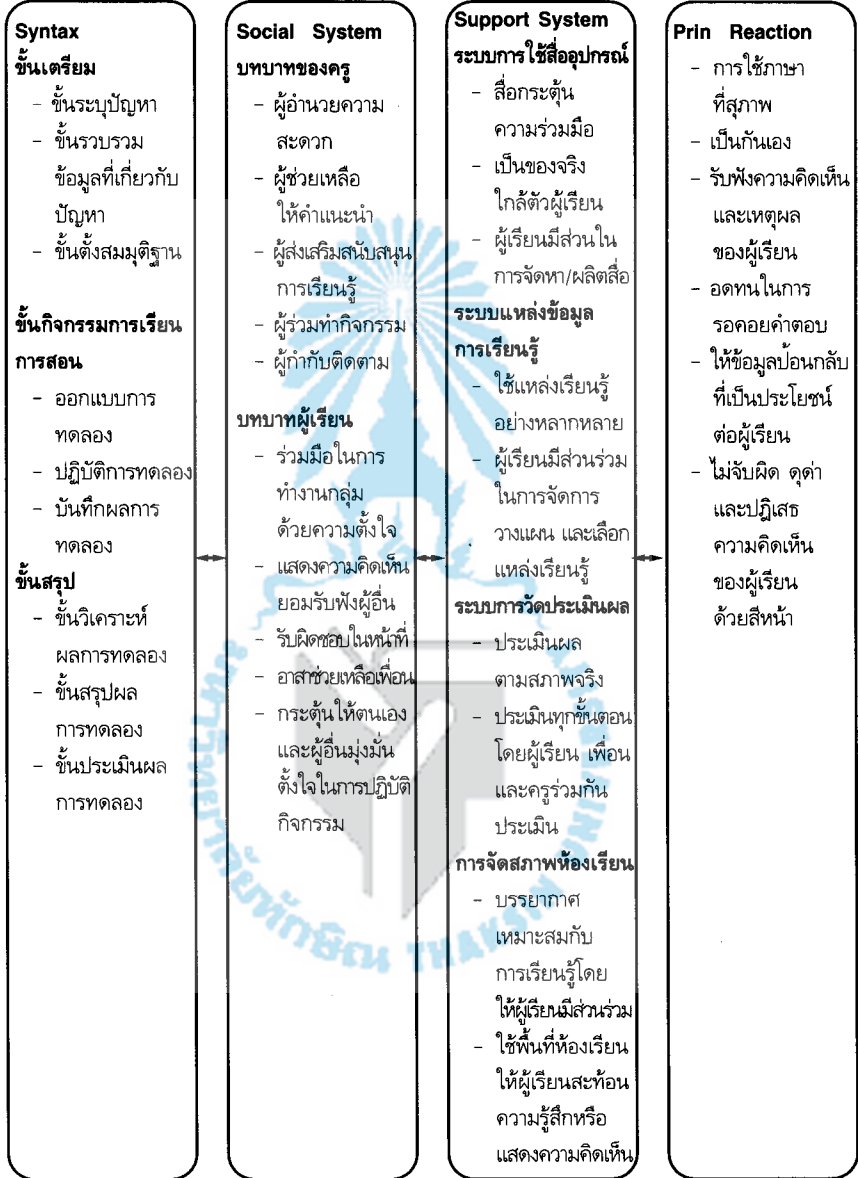
ใช้แหล่งความรู้หรือแหล่งข้อมูลนอกสถานที่ทางสังคมศึกษาเพื่อกระตุ้นความสนใจใฝ่รู้ และสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนได้ศึกษาเรียนรู้จากบุคคลอื่น เช่น จากชุมชน ครูคนอื่น หรือนักเรียนชั้นอื่น เป็นต้น ให้ผู้เรียนวิเคราะห์และตัดสินใจเลือกแหล่งข้อมูลที่จะศึกษาเอง และร่วมกันวางแผนการไปศึกษาในแหล่งความรู้ต่างๆ โดยการแบ่งบทบาทหน้าที่และกำหนดประเด็นที่จะศึกษา ฝึกให้ผู้เรียนติดต่อประสานงานกับบุคคล และแหล่งข้อมูลนอกสถานที่ที่จะไปศึกษาเอง รวมทั้งฝึกให้เด็กจัดแหล่งเรียนรู้ทางสังคมศึกษาที่ให้ผู้อื่นเข้าศึกษาและหาข้อเสนอแนะได้ เช่น การโครงการทางสังคมศึกษา การจัดนิทรรศการผลงาน เป็นต้น

#### 4.3 ระบบการวัดประเมินผล ควรเป็นดังนี้

ให้ผู้เรียนร่วมกันจัดและดูแลรักษาสภาพห้องเรียนให้สะอาดเป็นระเบียบ จัดอุปกรณ์การทดลองให้เป็นหมวดหมู่สะดวกต่อการใช้สอยเอง โดยร่วมกันกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์การใช้ห้องเรียนและร่วมกันปฏิบัติตาม ใช้พื้นที่ของห้องเรียนเป็นที่นำเสนอผลงานและการจัดกิจกรรมกลุ่มของผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนร่วมมือกันจัดสภาพห้องเรียนตามความสนใจหรือความอยากรู้อยากเห็น เช่น การจัดมุมระบบนิเวศ มุมหนังสือ มุมสื่ออุปกรณ์ มุมแสดงผลงานของผู้เรียน เป็นต้น จัดกล่องรับฟังความคิดเห็นให้ผู้เรียนได้สะท้อนความรู้สึกรู้สึกหรือแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ เพื่อฝึกการแสดงออกอย่างมีเหตุผล และสร้างสรรค์ จัดมุมหรือป้ายนิเทศที่ให้สารสนเทศ เช่น คำขวัญ บทประพันธ์ รูปภาพ ข่าวสาร เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการซึมซับในเรื่องความฉลาดทางอารมณ์

จากสรุปผลการวิจัยที่กล่าวมาทั้งหมดสามารถสรุปเป็นภาพประกอบได้ดังต่อไปนี้

**รูปแบบการสอนสังคมศึกษาส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียน**



## อภิปรายผลการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นกระบวนการวิจัยที่ใช้ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเป็นหลัก ในการกำหนดรูปแบบการสอนสังคมศึกษาที่ส่งเสริมความฉลาดทางด้านอารมณ์ของผู้เรียน ตามประเด็นหรือกรอบที่สร้างเป็นแบบสอบถาม ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้กำหนดประเด็นในการ อภิปรายไว้ 4 ประเด็นหลักตามกรอบรูปแบบการสอนที่ส่งเสริมความฉลาดทางด้านอารมณ์ ของผู้เรียน คือ 1) ลำดับขั้นตอนการสอน (Syntax) 2) ระบบสังคม (Social System) 3) หลักการตอบสนองต่อผู้เรียน (Principle of Reaction) และ 4) ระบบสนับสนุนอื่นๆ (Support System) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

**1. ลำดับขั้นตอนการสอน (Syntax)** สังคมศึกษาที่ส่งเสริมความฉลาดทางด้านอารมณ์ ของผู้เรียน จากผลการวิจัยพบประเด็นที่ควรนำมาอภิปราย 2 ประเด็นด้วยกันคือ ลำดับขั้นตอนการสอน และกิจกรรมการเรียนในแต่ละขั้นตอนการสอน

**ประเด็นแรก** ลำดับขั้นตอนการสอน ผลการวิจัยพบว่า ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยว่า ลำดับขั้นตอนการสอนสังคมศึกษาที่ส่งเสริมความฉลาดทางด้านอารมณ์ของผู้เรียน มีอยู่ 3 ขั้นตอนใหญ่ หรือแยกเป็น 9 ขั้นตอนย่อย คือ 1) ขั้นอภิปรายก่อนการปฏิบัติงาน ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยคือ ขั้นระบุปัญหา ขั้นรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและขั้นตั้ง สมมติฐาน 2) ขั้นปฏิบัติงาน ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยคือ ขั้นออกแบบการปฏิบัติงาน ขั้นปฏิบัติงาน และขั้นบันทึกผลการปฏิบัติงาน 3) ขั้นอภิปรายหลังการปฏิบัติงาน ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยคือ ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นสรุปผลการปฏิบัติงาน และขั้นประเมินผล ซึ่งชี้ให้เห็นว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันว่าการสอนสังคมศึกษาที่ส่งเสริม ความฉลาดทางด้านอารมณ์ของผู้เรียนนั้นต้องอาศัยการนำเอาวิธีการทางสังคมศึกษา (Scientific Method) มากำหนดเป็นลำดับขั้นตอน เช่นเดียวกับรูปแบบการสอนสังคมศึกษาอื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของกู๊ด (อรุณี เมฆาธร.2535:21-22;อ้างอิงจาก Good.1973 : 303.Dictionary of Education.) ที่ได้ระบุลักษณะสำคัญของการเรียนสังคมศึกษาไว้ว่า เป็นการเรียนจากกิจกรรมที่จัดขึ้น และผู้เรียนใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการทำกิจกรรมนั้น

**ประเด็นที่ 2** กิจกรรมการเรียน รูปแบบการสอนโดยทั่วไปต้องมีการกำหนด วัตถุประสงค์การสอน โดยตั้งจุดมุ่งหมายว่าจะสอนอะไรให้กับใคร ได้เรียนรู้อะไร มากน้อยแค่ไหน รวมไปถึงว่าจะใช้สถานการณ์อย่างไร (กิ่งฟ้า สินธุวงศ์. 2524 : 9-10) สำหรับการสอน

สังคมศึกษาโดยทั่วไปนั้นก็เป็นการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ทางวิทยาศาสตร์ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ทั้งทางด้านเนื้อหา เจตคติ และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ กิจกรรมที่จัดขึ้นอาจเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการเอง เช่น การปฏิบัติงาน การแก้ปัญหา การสืบเสาะหาความรู้ การทำโครงงาน เป็นต้น หรืออาจเน้นให้ครูเป็นผู้ดำเนินการ เช่น การบรรยาย การสาธิต เป็นต้น ซึ่งการสอนแต่ละครั้งไม่สามารถใช้กิจกรรมการสอนเพียงแบบหนึ่งแบบใด ต้องใช้หลายแบบ เพียงแต่ว่าอาจเน้นที่แบบใดแบบหนึ่ง เช่น ในการสอนสังคมตามแนวคอนสตรัคติวิซึม หรือการสอนแบบโครงงานก็ต้องมีทั้งการทดลองและการอภิปรายผล หรือบางครั้งอาจมีการบรรยายด้วย เป็นต้น

สำหรับการสอนสังคมศึกษาที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียน ในการวิจัยครั้งนี้พบว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าการจัดกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนการสอนนั้นนอกจากจะเน้นให้เกิดการเรียนรู้ทั้งทางด้านเนื้อหา เจตคติ และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์แก่ผู้เรียนแล้ว ยังสามารถใช้กิจกรรมนั้น ฝึกฝนอารมณ์ ของผู้เรียนได้อีกด้วย โดยกิจกรรมที่จัดขึ้นนั้นต้องเน้นให้ผู้เรียนเกิดการตระหนักรู้ตนเอง การควบคุมตนเอง การสร้างแรงจูงใจให้กับตนเอง การเข้าใจอารมณ์ผู้อื่น และการมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นโดยใช้กิจกรรมที่เน้นการใช้กระบวนการกลุ่ม (Group Process) ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ฝึกฝนการสำรวจและทำความเข้าใจกับอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น อภิปราย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ วิพากษ์วิจารณ์ และการทบทวนด้วยตนเอง ในกิจกรรมหรือสิ่งที่ได้ไปโดยอยู่บนพื้นฐานของหลักการสำคัญคือ ความมีเหตุผลความเสมอภาคกัน และการยอมรับซึ่งกันและกัน ดังผลการวิจัยที่พบว่า ข้อที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยอย่างยิ่งในการให้ผู้เรียนร่วมกัน อภิปรายผลการทดลองโดยให้ทุกคนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นของตนเองและรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน ในขณะวิเคราะห์ผลการทดลอง ซึ่งสอดคล้องกับกรมสุขภาพจิต (2543ก:30-32) ที่เชื่อว่าความฉลาดทางอารมณ์สามารถพัฒนาได้ และการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนนั้น สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2541:14-20) เสนอว่า ต้องสร้างวัฒนธรรมในห้องเรียน (Classroom Culture) และต้องสร้างหลักสูตรฝึกอบรมความฉลาดทางอารมณ์ กล่าวคือ การสร้างวัฒนธรรมในห้องเรียนก็ต้องฝึกให้รู้จักตนเอง รู้จักเพื่อน และยอมรับความแตกต่างว่าเป็นเรื่องปกติ ธรรมดา สร้างบรรยากาศที่สนับสนุนการกล้าแสดงออกและการกล้าเสี่ยง และสนับสนุนวัฒนธรรมการ ชื่นชมต่อผู้อื่น ให้กับผู้เรียน

ส่วนการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมนั้น ผู้เรียนต้องมีโอกาสกำหนดและดำเนินการไปสู่เป้าหมาย ทั้งของตนเองและของกลุ่ม ฝึกฝนการตัดสินใจ การแก้ปัญหาและการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เรียนรู้วิธีการแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกของตนเองออกมา และทบทวนมุมมองของตนเองและมุมมองของเพื่อนที่มีต่อกิจกรรมที่ได้ดำเนินการไปแล้ว อย่างไรก็ตามจะเห็นว่าการวิจัยครั้งนี้เป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน กลุ่มผู้เชี่ยวชาญในหลักการของการจัดกิจกรรมการเรียนที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนนั้น ก็ไม่ได้ลงลึกในรายละเอียดของแต่ละกิจกรรมว่ามีอะไรบ้าง ทั้งนี้เพราะผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนก็มีเทคนิคการจัดกิจกรรมเฉพาะตัว เช่น บางท่านเสนอว่าขณะปฏิบัติงานควรเปิดเพลงให้ผู้เรียนฟังด้วย เป็นต้น ซึ่งในการปฏิบัติจริงคงแล้วแต่ครูผู้สอนแต่ละคนที่จะคิดหากิจกรรมมาดำเนินการให้สอดคล้องกับหลักการที่เสนอไว้

**2. ระบบสังคม (Social System)** ที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียน ระบบสังคม นั้นเป็นเรื่องที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ และบทบาทระหว่างครูกับนักเรียนว่าเป็นอย่างไร บทบาทของครูในแต่ละรูปแบบการสอนจะแตกต่างกันออกไป ซึ่ง Joyce and Weil กล่าวไว้ว่าบางรูปแบบครูมีบทบาทเป็นผู้สอนและให้ความรู้แก่นักเรียนโดยตรง บางรูปแบบครูทำหน้าที่แบบสะท้อนกลับ (Reflector) หรือรูปแบบอาจเป็นผู้ช่วยเหลือ การดำเนินกิจกรรมกลุ่มของนักเรียนเท่านั้น ขณะที่บางรูปแบบครูเป็นให้คำแนะนำ หรือบางรูปแบบครูมีบทบาทเป็นผู้ควบคุมการทำงานของนักเรียนอย่างเคร่งครัด (Joyce and Weil 1992: 14-15)

ในด้านบทบาทครูผู้สอนที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนนั้น จากผลการวิจัยพบว่าครูต้องมีบทบาท 5 บทบาทด้วยกันคือ บทบาทผู้อำนวยความสะดวก บทบาทผู้ช่วยเหลือให้คำแนะนำ บทบาทผู้สนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ บทบาทผู้ร่วมทำกิจกรรม และบทบาทผู้กำกับติดตาม ซึ่งชี้ให้เห็นว่าในการส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนนั้น ครูผู้สอนมีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่ง กล่าวคือครูต้องกำหนดบทบาทที่เหมาะสมและสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้เรียน ทั้งนี้เพราะการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ส่วนหนึ่งเกิดขึ้น เพราะการมีปฏิสัมพันธ์ในสถานการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมร่วมกับบุคคลอื่น (กรมสุขภาพจิต. 2543ช : 79) ดังนั้นรูปแบบการสอนสังคมศึกษาที่ส่งเสริมความฉลาดทางด้านอารมณ์ของผู้เรียน ครูจึงจำเป็นต้องกำหนดบทบาทตนเองหลายบทบาทและให้มีความเหมาะสมพอดี

ในแต่ละบทบาทนั้นครูควรดำเนินการดังนี้ บทบาทผู้อำนวยความสะดวก ครูมีหน้าที่ต้องจัดเตรียมเอกสาร สื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอน แหล่งเรียนรู้ ตลอดจนจัดสภาพแวดล้อมให้พร้อมและเอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่วนบทบาทในการเป็นผู้ช่วยเหลือให้คำแนะนำที่ช่วยส่งเสริมความฉลาดทางด้านอารมณ์ของผู้เรียนนั้น ผลวิจัยพบว่า ประเด็นที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นสอดคล้องกันอย่างยิ่ง คือ การที่ครูควรให้กำลังใจ เป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อผู้เรียนอย่างเท่าเทียมกันควรปลูกฝังหลักประชาธิปไตย การใช้เหตุผล และการเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น ส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าคิด กล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็นและรับฟังเข้าใจ และยอมรับความรู้สึก ความต้องการของผู้เรียน ทั้งนี้เนื่องจากการเข้าใจและยอมรับความสามารถตลอดจนการแสดงความคิดเห็นและความสำคัญกับความรู้สึกของผู้เรียน จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในการยอมรับอารมณ์ของตนเอง (กรมสุขภาพจิต. 2544 : 46) นอกจากนี้การกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความหวังที่ดี มั่นใจ ไม่ท้อแท้ที่จะเผชิญและจัดการกับอุปสรรคต่างๆ หรือปัญหาที่ยุ่งยาก ฝึกให้ผู้เรียนสร้างทัศนคติที่ดี มองปัญหาเป็นความท้าทาย และมองหาข้อดีของการเกิดอุปสรรค จะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักและเห็นคุณค่าของตนเอง รู้จักสร้างแรงจูงใจให้ตนเองอีกด้วย (กรมวิชาการ. 2544 : 9 : เทิดศักดิ์ เดชคง.2542 : 74) นอกจากนี้ครูควรเป็นต้นแบบผู้มีความฉลาดทางอารมณ์ที่ดี ซึ่งระดับความฉลาดความฉลาดทางอารมณ์ของผู้สอนมีความสำคัญมากที่สุดในการสร้างความฉลาดทางอารมณ์ในชั้นเรียน ซึ่งวิธีที่สำคัญที่สุดในการเพิ่มความฉลาดทางอารมณ์ให้กับผู้เรียน คือ ครูจะต้องสามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้ (<http://eqi.org/steps.htm>, 9/4/42) เช่นเดียวกันครูที่สามารถสร้างความภูมิใจในเด็กได้จะต้องเป็นครูที่มีความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองเสียก่อน (กรมสุขภาพจิต. 2544: 46)

นอกจากนี้ครูยังควรแสดงบทบาทเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้โดยการชื่นชมกับความสำเร็จของนักเรียน ร่วมสนับสนุนแนวคิด วิธีการด้วยเหตุผลและมีความชัดเจน ซึ่งการกล่าวชื่นชมโดยระบุถึงพฤติกรรมของผู้เรียนที่ชัดเจนจะก่อให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจและความมั่นใจ (กรมสุขภาพจิต. 2544:69) การสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง ยิ้มแย้มแจ่มใส และมีอารมณ์ขันจะทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกอบอุ่น รู้สึกเป็นพวกเดียวกัน และเกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน (กรมวิชาการ.2544: 4)



สำหรับบทบาทครูในการเป็นผู้ร่วมทำกิจกรรมที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนควรร่วมคิดร่วมทำกิจกรรมไปพร้อมกับนักเรียน ซึ่งประเด็นที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเห็นสอดคล้องกันว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนคือการที่ครูควรแสดงบทบาทเป็นผู้ร่วมทำกิจกรรม โดยกระตุ้นให้ผู้เรียนทุกคนอยากรู้ อยากเห็น อยากศึกษาค้นคว้า และอยากแสดงความสามารถออกมา ตลอดจนให้ความสนใจและสังเกตการปฏิบัติกรทดลองร่วมกับผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีบทบาทมากที่สุด นอกจากนี้ครูควรแสดงบทบาทในการเป็นผู้กำกับติดตามโดยสังเกตพฤติกรรมและภาวะอารมณ์ของนักเรียนแต่ละคน การมีส่วนร่วมในการทำงาน ตรวจสอบผลการศึกษาค้นคว้า ตลอดจนวิจารณ์ให้คำแนะนำ แก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนเป็นรายบุคคลด้วยความเมตตาอย่างต่อเนื่อง จะเห็นว่าครูมีอิทธิพลมากที่สุดในการเพิ่มระดับความฉลาดทางอารมณ์ให้กับผู้เรียน ทั้งนี้เพราะครูผู้สอนเป็นผู้ชี้แนะความรู้ไปใช้ในการเพิ่มความฉลาดทางอารมณ์ให้กับตนเอง และใช้ในการสอนให้กับผู้เรียนด้วย

นอกจากบทบาทของครูแล้ว ผู้เรียนก็ต้องมีบทบาทที่เป็นการส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของตนเองเช่นเดียวกัน ซึ่งการกำหนดบทบาทนี้ครูอาจเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการกำหนดบทบาทให้ผู้เรียนโดยขึ้นอยู่กับหลักการสำคัญดังที่กล่าวไว้ในประเด็นลำดับขั้นการสอนคือ ความมีเหตุผล ความเสมอภาคเท่าเทียมกัน การยอมรับซึ่งกันและกัน

**3. หลักการตอบสนองต่อผู้เรียน (Principle of Reaction)** ที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียน ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ครูควรคำนึงถึงหลักการตอบสนองต่อผู้เรียนทั้งทางบวกและทางลบ กล่าวคือ การตอบสนองต่อทางบวก ครูต้องให้กำลังใจ รับฟังให้เวลาและอดทนต่อการรอคอยคำตอบ ยอมรับ ให้ความสำคัญและสนใจอย่างจริงจัง ต่อความคิด เหตุผลและเรื่องที่น่าสนใจ เป็นต้นแบบที่ดีในการใช้ภาษาที่สุภาพ เป็นมิตร ยิ้มแย้มเป็นกันเองกับผู้เรียน รวมทั้งให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียน ประเด็นที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเห็นว่ามีสำคัญอย่างยิ่งคือ การที่ครูรับฟังสิ่งที่ผู้เรียนพูดด้วยความใส่ใจ ขณะเดียวกันก็ให้การยอมรับความเห็นและเหตุผลของผู้เรียน สำหรับการตอบสนองทางลบที่ควรหลีกเลี่ยงคือ การคุมชั้นเรียนเข้มงวดเกินไป การจับผิดหรือดูต่ำผู้เรียน การปฏิเสธความคิดเห็นของผู้เรียนด้วยสีหน้าและท่าทางที่ไม่ยอมรับ การแสดงอารมณ์โกรธหรือไม่พอใจออกมา หรือการแสดงอารมณ์ฉุนเฉียวต่อแค้นหมัดหวังเมื่อผู้เรียนไม่บรรลุสิ่งที่คาดหวังไว้



จอยส์และเวลล์ (Joyce and weil. 1992 : 14-15) ได้เสนอแนะไว้ว่า หลักการตอบสนองจะบอกครูทราบว่าครูควรจะมีการตอบสนองต่อการกระทำของนักเรียนอย่างไรบ้าง ซึ่งบางรูปแบบการสอนอาจใช้วิธีการให้รางวัลหรือการลงโทษเพื่อปรับพฤติกรรมผู้เรียน ขณะที่บางรูปแบบการสอนนั้นต้องการเน้นพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ครูต้องยึดหลักการสอนโดยไม่พยายามเข้าไปก้าวกายการทำงานของเด็ก เป็นต้น หลักการตอบสนองจะช่วยให้ครูกำหนดท่าทีได้อย่างเหมาะสมในการเข้าไปเกี่ยวข้องกับและสัมพันธ์ของนักเรียนในขณะประกอบกิจกรรมของบทเรียน ดังนั้นรูปแบบการสอนสังคมศึกษาที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ ครูต้องกำหนดท่าทีที่ชัดเจนและเหมาะสมเช่นเดียวกัน โดยท่าทีของครูต้องกำหนดให้ตอบสนองต่อผู้เรียนในทางบวกและหลีกเลี่ยงการตอบสนองในทางลบ

การที่ครูคอยพยายามหลีกเลี่ยงการตอบสนองในทางลบตามที่กล่าวมา เนื่องจากความฉลาดทางอารมณ์เป็นคุณลักษณะที่เกิดจากการเรียนรู้เป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาได้ ดังนั้นครูผู้สอนจึงควรสร้างสภาพแวดล้อมทางบวกในการเรียนรู้ เช่น มีความปลอดภัยทั้งกายและใจ ปราศจากความเจ็บปวดทางอารมณ์หรือการกระทำที่ทารุณ มีความเป็นอิสระ ปราศจากการคุกคาม ช่มชู้ บังคับ กดดัน ลบหลู่ หรือใช้อำนาจ มีอิสระในการเลือกตัดสินใจด้วยตนเองอย่างแท้จริงทั้งในด้านการทำกิจกรรมและการเรียนรู้ มีการยอมรับในความรู้สึกของกันและกัน มีการเอาใจเขามาใส่ใจเรา สนใจและให้กำลังใจ ตลอดจนมีการยืดหยุ่นทางด้านอารมณ์ สิ่งต่างๆเหล่านี้จะช่วยให้เกิดความรู้สึที่ดีต่อการเรียนรู้ เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ทางบวกเพิ่มขึ้นดังนั้นการตอบสนองต่อผู้เรียนเพื่อส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนครูผู้สอนก็ต้องพยายามพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของครูเพื่อจะส่งผลทางบวกต่อผู้เรียนด้วย(<http://eqi.org/eauc.htm>, 18/3/42 )

**4. ระบบสนับสนุนอื่น ๆ (Support System)** ที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ระบบสนับสนุนอื่นๆ ที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนมีอยู่ด้วยกัน 4 ระบบคือ การใช้สื่ออุปกรณ์ แหล่งข้อมูลการเรียนรู้ การวัดประเมินผล และการจัดสภาพห้องเรียน ซึ่งสามารถแยกกล่าวในรายละเอียดในแต่ละระบบได้ดังนี้

ระบบการใช้สื่ออุปกรณ์ ผลการวิจัยพบว่าครูควรเลือกใช้สื่ออุปกรณ์ที่กระตุ้นความร่วมมือให้ผู้เรียนในกลุ่มร่วมมือกันทำหรือช่วยเหลือกัน และกระตุ้นการแสดงออกของผู้เรียน ซึ่งครูอาจจัดสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยน ทบนิยาม หรือใช้วัสดุอุปกรณ์ร่วมกัน และให้ผู้เรียนวางแผนร่วมกัน ในการใช้สื่ออุปกรณ์การเรียนที่ครูจัดให้ การดำเนินการในลักษณะนี้การให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยใช้สื่ออุปกรณ์การเรียนเป็นสื่อในการฝึกฝนความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียน โดยเป็นการฝึกการแสดงน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักการให้และรับ การแลกเปลี่ยนให้เกิด คุณค่าและประโยชน์สำหรับตัวเองและผู้อื่น (กรมสุขภาพจิต. 2543ก : 30-32)

ระบบแหล่งข้อมูลการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า ครูควรเลือกใช้แหล่งความรู้หรือแหล่งข้อมูลนอกสถานที่ทางวิทยาศาสตร์เพื่อกระตุ้นความสนใจ ใฝ่รู้และสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนได้ศึกษาเรียนรู้จากบุคคลอื่น ให้ผู้เรียนวิเคราะห์และตัดสินใจเลือกแหล่งข้อมูลที่จะศึกษาเอง และร่วมกันวางแผนไปศึกษาในแหล่งเรียนรู้ต่างๆ โดยการแบ่งบทบาทหน้าที่ และกำหนดประเด็นที่จะศึกษา ฝึกให้ผู้เรียนติดต่อประสานงานกับบุคคล แหล่งข้อมูลหรือสถานที่ที่จะไปศึกษาเอง ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับกรมสุขภาพจิต (2543ข79-80) ที่เสนอหลักการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ไว้ว่า ต้องอาศัยความร่วมมือกับทุกฝ่าย เพราะความฉลาดทางอารมณ์เป็นผลมาจากการที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ในสถานการณ์ทางสังคม และวัฒนธรรมร่วมกัน กล่าวคือนอกจากที่ผู้เรียนจะมีปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่มโดยรวมกันวิเคราะห์ตัดสินใจ กำหนด และวางแผนแหล่งเรียนรู้แล้ว ยังสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกที่แตกต่างจากผู้เรียนในเรื่องวัยความรู้ ประสบการณ์หรือสิ่งอื่นๆ อันจะเป็นการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ได้อีกทางหนึ่ง

ระบบการวัดประเมินผล ผลการวิจัยพบว่า ครูควรวัดและประเมินผลตามสภาพจริงที่สะท้อนความรู้ เจนคติและทักษะทางสังคมศาสตร์ของผู้เรียนในทุกขั้นตอนการสอน โดยให้ผู้เรียนประเมินตนเอง เพื่อนประเมิน และให้ครูประเมิน รวมทั้งให้ข้อมูลผลการประเมินย้อนกลับไปยังผู้เรียน จากผลการวิจัยกล่าวว่า การวัดและการประเมินนั้นสามารถใช้พัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ได้ เพราะการวัดและประเมินก็คือการตัดสินใจผลเพื่อสะท้อนหรือให้ ข้อมูลย้อนกลับไปยังผู้เรียน ซึ่ง แดเนียล โกลแมน ได้เสนอแนะไว้ว่า การให้ผลย้อนกลับเป็นการฝึกให้ผู้เรียนตระหนักรู้ในตนเอง การจัดการกับอารมณ์และการสร้างแรงจูงใจ

ผู้อื่น (กรมสุขภาพจิต. 2543ก : 30-32) การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ที่ดีเป็นผลมาจากการสามารถปฏิบัติได้ไม่ใช่เพียงทราบดีเท่านั้น ซึ่งต้องฝึกในเชิงสถานการณ์ ให้ปฏิบัติและต้องทราบผลการปฏิบัติด้วย เพื่อฝึกการยอมรับสภาพอารมณ์ของตนเองที่มีผลต่อการประเมิน (กรมสุขภาพจิต 2543ข79-80)

การจัดสภาพห้องเรียน ผลการวิจัยพบว่า ต้องให้ผู้เรียนร่วมกันจัดและดูแลรักษาเอง โดยร่วมกันกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์การใช้ห้องเรียนและร่วมกันปฏิบัติตาม และใช้พื้นที่ของห้องเรียนเป็นที่นำเสนอผลงานและการจัดกิจกรรมกลุ่มของผู้เรียนตามความสนใจหรือความอยาก رؤ้อยากเห็น และให้ผู้เรียนได้สะท้อนความรู้สึกหรือแสดงความคิดเห็น ในเรื่องต่างๆ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2541 : 14-20) ที่เสนอไว้ว่า กระบวนการในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาชั้นต้น ต้องสร้างวัฒนธรรมในห้องเรียน (Classroom Culture) เพื่อให้ห้องเรียนเอื้ออำนวยต่อการฝึกความฉลาดทางอารมณ์ โดยห้องเรียนมีความปลอดภัย และสะท้อนภาพความร่วมมือกันของผู้เรียน รวมทั้งผู้เรียนสามารถใช้ห้องเรียนพัฒนาทักษะความสัมพันธ์กับคนอื่นได้ โดยการสร้างข้อตกลงร่วมกันและปฏิบัติตาม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการซึมซับความฉลาดทางอารมณ์จากห้องเรียน

## ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

### ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริม และการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา ในระดับชั้นมัธยมศึกษา ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนของครูผู้สอนและผู้เกี่ยวข้องต่อไป
2. ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการสอน และการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ผู้เรียนในวิชา และระดับชั้นอื่นๆ ต่อไป

### ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้ เป็นการพัฒนารูปแบบการสอนสังคมศึกษาที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนโดยใช้เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย ซึ่งรูปแบบการสอนที่ได้เป็นรูปแบบ

การสอนที่มาจากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ดังนั้นจึงควรรูปแบบการสอนที่ได้นี้ไปดำเนินการวิจัยโดยใช้แบบแผนการวิจัยเชิงทดลองในสภาพห้องเรียนจริง โดยออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยใช้กิจกรรมกลุ่ม กระตุ้นให้เกิดการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือโต้แย้งกันด้วยเหตุผลและภาษาที่สุภาพ ให้ผู้เรียนมีการวางแผนการเรียนร่วมกัน ทำงานเป็นทีมด้วยการกำหนดบทบาทของทุกคนอย่างเสมอภาค รวมทั้งการกระตุ้นให้ผู้เรียนร่วมมือช่วยเหลือกันระหว่างเรียน ทั้งนี้เพื่อดูแลผลการสอนที่เกิดขึ้นและเป็นการตรวจสอบเพื่อยืนยันว่ารูปแบบการสอนที่ได้นี้สามารถส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนกิจกรรมการเรียนในด้าน การตระหนักรู้ในอารมณ์ความรู้สึกหรือความสามารถของตนเอง การควบคุมตนเองให้มีอารมณ์มั่นคงและมีเหตุผล การสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง มีความอดทนต่อการรอคอยและมีความเพียรพยายามที่จะทำสิ่งใดให้สำเร็จ รวมไปถึงการเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกหรือความต้องการของผู้อื่น และการมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันได้อย่างแท้จริงหรือไม่

2. ควรมีการดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการสอนที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ ในวิชาอื่นๆ และระดับชั้นอื่นๆ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อครูผู้สอนในการนำไปใช้เป็นแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนต่อไป

3. ควรศึกษาจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางการเรียนการสอนสังคมศึกษาอื่นๆ เช่น กลุ่มครูผู้สอนสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์มากกว่า 10 ปี หรือกลุ่มครูต้นแบบ ครูแห่งชาติสาขาสังคมศึกษา รวมทั้งศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการสอนสังคมศึกษาระหว่างกลุ่มครูผู้สอนสังคมศึกษาแต่ละกลุ่ม

4. สำหรับประเด็นที่น่าสนใจ และเป็นหลักการส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียน แต่ละกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นไม่สอดคล้องกัน เช่น ควรมีการเปิดเพลงให้ผู้เรียนฟังขณะเรียนหรือทำกิจกรรม เป็นต้น ควรมีการศึกษาโดยใช้แบบแผนการวิจัยเชิงทดลองเพื่อดูผลที่เกิดขึ้นว่าสามารถส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนได้หรือไม่ อย่างไร

## บรรณานุกรม

- กรมสุขภาพจิต. (2543). การประชุมวิชาการกรมสุขภาพจิต ปี 2543 สุขภาพจิตดีด้วยอีคิว วันที่ 6-8 กันยายน 2543 ณ โรงแรมดิเอ็มเมอรัลด์. กรุงเทพฯ : บริษัททวงศ์กมลโปรดักชั่น จำกัด.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : สำนักนโยบายและแผนการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม กระทรวงฯ
- กาญจนา เกียรติประวัติ. (2524). วิธีสอนทั่วไปและทักษะการสอน. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- กิ่งฟ้า สินธุวงศ์. (2524). หลักสูตรและการสอนวิทยาศาสตร์. กรุงเทพฯ ม.ป.พ.
- เกษม บุญอ่อน. (2522). "เดลฟาย : เทคนิคในการวิจัย". *ครูปริทัศน์*. 4(10) : 26-28
- ชนิษฐา วิทยานุมาส. (2530). "การวิจัยแบบเดลฟาย : เทคนิคและปัญหาที่พบในงานวิจัย," ในรวมบทความเกี่ยวกับการวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : ชมรมผู้สนใจงานวิจัยทางการศึกษา กองวิจัยการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
- ธีรยุทธ วิเชียรโชติ. (2527). จิตวิทยาการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์แบบสืบสวนสอบสวน. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นันทนา วงษ์อินทร์. (2543). "การพัฒนาอารมณ์," ในรวมบทความทางวิชาการเรื่อง อีคิว. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น จำกัด.
- อัจฉรา สุขารมณ. วิลาสลักษณ์ ชั่ววัลด์ และอรพินทร์ ชูชม. 131 - 148. กรุงเทพฯ : DESKTOP.
- นันทนา สุรักษา. (2543). "การใช้ EQ กับตนเอง ครอบครัว และการทำงาน," ในรวมบทความทางวิชาการ เรื่อง อีคิว. 43-52. กรุงเทพฯ : DESKTOP
- นิดา สะเพียรชัย. (2526). *ปรัชญาและความมุ่งหมายของการสอนวิทยาศาสตร์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2537). *การพัฒนาการสอน*. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น จำกัด.
- บุญยิ่ง วรรณศิริกุล. (2540). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์และความสามารถในการตัดสินใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนโดยใช้แบบฝึกทักษะการแก้ปัญหาด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ กับการสอนตามปกติ. ปรินญาณินทร์ กศ.ม (วิทยาศาสตร์ศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- ประจวบจิต คำจตุรัส. (2527). "การสอนแบบแก้ปัญหา," ใน **ประมวลสารประชุมวิชาการระดับและวิทยวิธีทางวิทยาศาสตร์**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อุทุมพร จามรมาน. (2540). **การวิจัยเชิงสำรวจ**. กรุงเทพฯ : หจก.พันธ์พิบบลิซซิ่ง
- Carin, A. And Robert, B.S. (1975). **Teaching Science Through Discovery**. Columbus, ohio : E.Merrill Publishing Company.
- Collette, A.T. and Eugene, L.C. (1986). **Science Instruction in the Middle and Secondary Schools**. Columbus, ohio : E.Merrill Publishing Company.
- Covey. (1999). **Emotional Intelligence**, etc. <http://eqi.org/10habits.htm>, 18/3/42)
- Fischer, R.B. (1975). **Science Man and Society**. 2<sup>nd</sup> ed. Philadelphia : W.B. Saunders Company.
- Gardner, H. (1993). **Multiple Intelligence : The Theory in Practice**. New York : Basic Book.
- Goleman, D. (1998). **Working with Emotional Intelligence**. New York : Bantam Book.
- \_\_\_\_\_. (1999). **Toward a Model Emotional Literacy Curriculum**. <http://eqi.org/sign.htm>, 18/3/42
- Hein, S. (1999). **Emotional Intelligence**. Internet at . [www.egi.org](http://www.egi.org).
- Joyce, B. And Weil, M. (1972). **Models of Teaching**. 4<sup>th</sup> Ed. Edition U.S.A.
- \_\_\_\_\_. (1992). **Models of Teaching**. 4<sup>th</sup> Ed. Edition. U.S.A.
- Rebecca, N. (1998, Summer). "The Comfort Corner : Fostering Resiliency and Emotional Intelligence," In **Childhood Education**. 7(4). 200-204.
- Weisinger, H. (1998). **Emotional Intelligence at Work: the Untapped adage for Success**. San Francisco : Jossey - Bass.